

SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI ILOVALAR ORQALI YANGI SO'ZLARNI O'ZLASHTIRISH STRATEGIYALARI

Otaxonova Munisxon Janibek qizi

*O'zDJTU Tarjimonlik fakulteti,
Italyan tili tarjima nazariyasi va amaliyoti
kafedrasi o'qituvchisi
muniskhanotakhanova@gmail.com*

Annotatsiya. Ushbu maqolada sun'iy intellekt asosidagi ilovalardan foydalangan holda xorijiy tilning yangi so'zlarini o'zlashtirish strategiyalari yoritilgan. Unda shaxsiylashtirilgan ta'lim, interval bilan takrorlash, so'zlarni kontekstda o'rganish, dialog va talaffuz mashqlari, gamifikatsiya hamda individual testlarning ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, sun'iy intellektning o'quvchining darajasi va ehtiyojlariga mos topshiriqlar yaratish, xatolarni aniqlash va tezkor fikr-mulohaza berish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, xorijiy til, yangi so'zlar, lug'at boyligi, mobil ilovalar, shaxsiylashtirilgan ta'lim, gamifikatsiya.

Abstract. This article examines strategies for learning new foreign-language vocabulary through artificial intelligence-based applications. It focuses on personalized learning, spaced repetition, contextual learning, dialogue and pronunciation practice, gamification, and individualized testing. The study also highlights the potential of AI applications to adapt tasks to learners' levels and needs, identify errors, and provide immediate feedback.

Key words: artificial intelligence, foreign language, new vocabulary, vocabulary acquisition, mobile applications, personalized learning, gamification.

Аннотация. В статье рассматриваются стратегии освоения новых слов иностранного языка с помощью приложений на основе искусственного интеллекта. Особое внимание уделяется персонализированному обучению, интервальному повторению, изучению слов в контексте, диалоговой и произносительной практике, геймификации и индивидуальному тестированию. Также рассматриваются возможности искусственного интеллекта адаптировать задания к уровню и потребностям учащегося, выявлять ошибки и предоставлять оперативную обратную связь.

Ключевые слова: искусственный интеллект, иностранный язык, новые слова, усвоение лексики, мобильные приложения, персонализированное обучение, геймификация.

Kirish. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar inson hayotining deyarli barcha sohalariga, jumladan, ta'lim tizimiga ham faol kirib kelmoqda. Ayniqsa, xorijiy tillarni o'rganish va o'rgatishda kompyuter, planshet va smartfonlardan foydalanish kengayib, til o'rganishni istalgan joy va vaqtda amalga oshirish imkonini bermoqda. Bu jarayonda sun'iy intellekt texnologiyalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Xorijiy tilni samarali o'zlashtirishda grammatik bilimlar bilan bir qatorda, yetarli so'z boyligiga ega bo'lish ham muhimdir. Inson qancha ko'p so'z bilsa, o'z fikrini shunchalik erkin va aniq ifodalay oladi. Biroq yangi so'zlarni yodlash, ularning ma'nosi va talaffuzini eslab qolish hamda nutqda to'g'ri qo'llash o'quvchidan muntazam mashq qilishni talab etadi. Ayniqsa, o'rganilgan so'zlar takrorlanmasa, ularni tezda unutish mumkin.

An'anaviy ta'limda yangi so'zlarni o'rganish uchun lug'at, daftar, darslik va kartochkalardan keng foydalanilgan. Bugungi kunda esa raqamli texnologiyalar bu jarayonni yanada qulay va interaktiv qilmoqda. Xususan, sun'iy intellekt asosidagi til o'rganish ilovalari o'quvchining bilim darajasi va individual ehtiyojlarini hisobga olib, unga mos topshiriqlar berishi, xatolarini aniqlashi, so'zlarni takrorlashni tashkil etishi va foydalanuvchi bilan muloqot qilishi mumkin. Bunday ilovalar yordamida o'quvchi nafaqat yangi so'zlarning tarjimasini, balki ularning talaffuzi, gapdagi qo'llanilishi, sinonim va antonimlarini ham o'rganadi. Shu sababli sun'iy intellekt asosidagi ilovalardan xorijiy til lug'at boyligini rivojlantirishda samarali vosita sifatida foydalanish bugungi ta'lim jarayonining dolzarb yo'nalishlaridan biridir.

Sun'iy intellekt – ma'lumotlarni tahlil qilish, o'rganish, savollarga javob berish va ayrim vazifalarni bajarishga qodir raqamli texnologiyalar majmuasidir. Ta'limda undan foydalanish o'quv jarayonini individual va interaktiv tashkil etishga yordam beradi. Masalan, boshlang'ich darajadagi o'quvchiga kundalik hayotga oid sodda so'zlar, yuqori darajadagi o'rganuvchiga esa murakkab iboralar, sinonimlar yoki kasbiy terminlar taklif qilinishi mumkin. Shu tariqa "hamma uchun bir xil ta'lim" tamoyili o'rniga "har bir o'quvchi uchun individual ta'lim" yondashuvi shakllanadi.

An'anaviy darslarda ko'pincha barcha talabalar bir xil so'zlarni, bir xil tartibda va bir xil topshiriqlar yordamida o'rganadilar. Biroq guruhdagi talabalarning bilim darajasi, xotirasi va o'rganish tezligi bir xil bo'lmaydi.

Masalan, bir talaba “casa” soʻzini bir marta koʻrib eslab qolishi mumkin. Boshqa talaba esa ushbu soʻzni bir necha marta takrorlashga ehtiyoj sezadi. Sunʼiy intellekt bunday farqni hisobga olishi mumkin. Agar foydalanuvchi maʼlum bir soʻzni ketma-ket toʻgʻri topsa, dastur ushbu soʻzni kamroq takrorlaydi. Agar foydalanuvchi xatoga yoʻl qoʻysa, dastur oʻsha soʻzni yana mashqlarga kiritadi. Masalan, italyan tilini oʻrganayotgan talaba quyidagi soʻzlarni oʻrganmoqda:

- la casa – uy;
- la scuola – maktab;
- il libro – kitob;
- mangiare – ovqatlanmoq;
- viaggiare – sayohat qilmoq.

Agar talaba “viaggiare” soʻzini tez-tez unutsa, sunʼiy intellekt ushbu soʻzni keyingi mashqlarda koʻproq takrorlashi mumkin.

Shunday qilib, oʻquvchi oʻziga kerak boʻlmagan soʻzlarga ortiqcha vaqt sarflamaydi va qiyin boʻlayotgan soʻzlar ustida koʻproq ishlaydi. Yangi soʻzlarni yodlashda eng muhim usullardan biri – interval bilan takrorlash hisoblanadi. Inson xotirasi oʻrganilgan maʼlumotni vaqt oʻtishi bilan asta-sekin unutishi mumkin. Shuning uchun yangi soʻzni faqat bir marta oʻqish yetarli emas. Uni maʼlum vaqt oraligʻida qayta koʻrish va ishlatish kerak. Sunʼiy intellekt asosidagi ilovalar foydalanuvchining oldingi natijalarini tahlil qilib, qaysi soʻzni qachon takrorlash kerakligini aniqlashga yordam beradi.

Yangi soʻzlarni faqat tarjimasi bilan yodlash koʻpincha yetarli emas. Chunki soʻzning maʼnosi uning qaysi gapda va qanday vaziyatda ishlatilishiga qarab oʻzgarishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi “get” feʼli turli vaziyatlarda turlicha maʼnolarga ega boʻlishi mumkin. Uni faqat bitta tarjima bilan yodlash oʻquvchiga qiyinchilik tugʻdiradi. Shuning uchun yangi soʻzlarni kontekst, yaʼni gap, matn, dialog yoki real hayotiy vaziyat ichida oʻrganish samaraliroqdir. Masalan: *Domani vado a Roma per lavoro*. Bu gap orqali talaba nafaqat *lavoro* – “ish” soʻzini, balki *andare* feʼlining qoʻllanishini ham oʻrganadi. Sunʼiy intellekt foydalanuvchiga maʼlum bir soʻz asosida turli gaplar va qisqa matnlar yaratib berishi mumkin. Masalan, talaba “viaggio” soʻzini oʻrganayotgan boʻlsa, sunʼiy intellekt quyidagicha mashq yaratishi mumkin: *Mi piace viaggiare perché posso conoscere nuove culture*.

Shu tariqa yangi soʻz tabiiy nutq tarkibida oʻzlashtiriladi.

Yangi soʻzlarni oʻrganishning yana bir samarali usuli – ularni suhbat davomida qoʻllashdir. Anʼanaviy darslarda oʻquvchining xorijiy tilda suhbatlashish imkoniyati cheklangan boʻlishi mumkin. Guruhda barcha talabalar

bilan individual suhbatlashish uchun o'qituvchining vaqti ham yetarli bo'lmashligi mumkin. Sun'iy intellekt esa foydalanuvchi bilan turli mavzularda dialog olib borishi mumkin. Masalan, italyan tilini o'rganuvchi talaba "ristorante" mavzusida suhbat tashkil qilishi mumkin:

AI: *Buongiorno! Cosa desidera?*

Talaba: *Vorrei una pizza e un bicchiere d'acqua.*

AI: *Desidera anche un dolce?*

Yuqoridagi mashq orqali talaba yangi so'zlarni real hayotga yaqin vaziyatda ishlatishni o'rganadi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt suhbatni talabaning darajasiga moslashtirishi mumkin. Boshlang'ich darajadagi o'quvchi bilan sodda gaplar, yuqori darajadagi o'quvchi bilan esa murakkabroq gaplar ishlatiladi.

Xorijiy til o'rganishda so'zning ma'nosini bilish bilan bir qatorda, uning to'g'ri talaffuzini o'rganish ham muhim. Ayniqsa, yangi tilni o'rganayotgan talabalar ayrim tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilishlari mumkin. Sun'iy intellektga asoslangan ovozli texnologiyalar o'quvchining talaffuzini tahlil qilish va unga fikr-mulohaza berish imkonini yaratadi. Masalan, talaba italyan tilidagi "grazie", "famiglia", "scuola" kabi so'zlarni talaffuz qiladi. Dastur uning talaffuzini tahlil qilib, qaysi tovushga urg'u berish kerakligini ko'rsatadi. Bu usul ayniqsa o'qituvchi bilan individual mashq qilish imkoniyati cheklangan talabalar uchun foydalidir. Ovozli texnologiyalar orqali talaba o'z talaffuzini qayta-qayta mashq qilishi mumkin va xato qilishdan qo'rqmasdan mashq qilish imkoniyatlari ham mavjud.

Til o'rganishda motivatsiya juda muhim. Agar o'quvchi darsni zerikarli deb hisoblasa, muntazam shug'ullanish qiyinlashadi. Shuning uchun zamonaviy ilovalarda gamifikatsiya, ya'ni o'yin elementlaridan foydalanish keng tarqalmoqda.

Masalan, foydalanuvchiga:

- ball berish;
- darajalarni ochish;
- kunlik topshiriqlar;
- mukofotlar;
- reytinglar;
- vaqtli testlar;

kabi imkoniyatlar taqdim etiladi.

Natijada yangi so'zlarni o'rganish oddiy yodlash jarayoni emas, balki qiziqarli o'yinga aylanadi. Masalan, talaba bir kunda 10 ta yangi italyancha so'zni

o'rgansa, unga ball beriladi. Keyingi kuni ushbu so'zlar bo'yicha kichik test beriladi. Testdan yuqori natija olgan talaba keyingi bosqichga o'tadi.

Sun'iy intellektning yana bir muhim imkoniyati – o'quvchining xatolarini aniqlashdir. Masalan, talaba italyan tilida: *Io andare a Roma*.

deb yozsa, sun'iy intellekt fe'lining noto'g'ri shaklda ishlatilganini aniqlab: *Io vado a Roma* shaklini taklif qilishi mumkin.

Bundan tashqari, nima uchun vado shakli ishlatilganini ham tushuntirishi mumkin. Bu o'quvchiga xatosini shunchaki ko'rish emas, balki uning sababini tushunish imkonini beradi.

Testlar yangi so'zlarni mustahkamlashning samarali usullaridan biridir.

Sun'iy intellekt yordamida o'quvchining o'zi o'rgangan so'zlari asosida individual test yaratish mumkin.

Masalan: "Scegli la risposta corretta."

1. *La casa* so'zining ma'nosi nima?

A) maktab

B) uy

C) kitob

D) ko'cha

To'g'ri javob: B

Keyingi bosqichda test murakkablashishi mumkin. Masalan, tarjimani tanlash o'rniga bo'sh joyni to'ldirish yoki so'zni gap ichida ishlatish talab qilinadi. Bu usul o'quvchining bilimini muntazam tekshirish imkonini beradi.

Sun'iy intellekt asosidagi mobil ilovalarning asosiy afzalliklaridan biri – ularning doim foydalanuvchi bilan birga bo'lishidir. O'quvchi universitetda, uyda, avtobusda yoki safarda bo'lishidan qat'i nazar, smartfon orqali yangi so'zlarni o'rganishi mumkin. Masalan, kuniga atigi 10–15 daqiqa vaqt ajratish orqali ham yangi so'zlarni muntazam takrorlash mumkin. Bu ayniqsa vaqti cheklangan talabalar uchun qulay. Bundan tashqari, mobil ilovalar o'quvchini har kuni shug'ullanishga undashi mumkin. Kundalik kichik mashqlar uzoq vaqt davomida katta natija berishi mumkin.

Sun'iy intellekt o'qituvchining o'rnini to'liq egallashi kerak emas. Aksincha, undan o'qituvchiga yordam beruvchi vosita sifatida foydalanish maqsadga muvofiq. O'qituvchi talabalarga yangi so'zlarni tushuntiradi, ularning o'zlashtirish jarayonini nazorat qiladi va metodik yo'nalish beradi. Sun'iy intellekt esa qo'shimcha mashqlar, testlar, dialoglar va individual topshiriqlar yaratishda yordam beradi. Masalan, italyan tili o'qituvchisi darsda "Viaggiare"

mavzusini o'tdi. Darsdan keyin talabalar sun'iy intellekt yordamida ushbu mavzuga oid yangi so'zlarni takrorlashi, dialog tuzishi va test ishlashi mumkin.

Yuqoridagi strategiyalarni umumlashtiradigan bo'lsak, sun'iy intellekt asosidagi ilovalardan foydalanish quyidagi afzalliklarni beradi:

1. Individual yondashuv – har bir o'quvchining darajasiga mos topshiriqlar beriladi.
2. Vaqtni tejash – o'quvchi istalgan joyda mashq qilishi mumkin.
3. Muntazam takrorlash – o'rganilgan so'zlar unutilmasligi uchun qayta beriladi.
4. Talaffuzni rivojlantirish – ovozli mashqlar yordamida talaffuz ustida ishlash mumkin.
5. Motivatsiyani oshirish – o'yin elementlari o'quvchini rag'batlantiradi.
6. Tezkor fikr-mulohaza – xatolar darhol ko'rsatilishi mumkin.
7. Kontekstda o'rganish – so'zlar real gaplar va dialoglarda qo'llanadi.
8. Shaxsiy lug'at yaratish – o'quvchi o'ziga kerakli so'zlarni jamlaydi.
9. Mustaqil ta'lim – o'quvchi o'qituvchisiz ham qo'shimcha mashq qilishi mumkin.
10. Qiziqishlarga moslashtirish – mavzular foydalanuvchining qiziqishlariga qarab tanlanishi mumkin.

Sun'iy intellektning imkoniyatlari katta bo'lsa-da, undan foydalanishda ayrim jihatlarga e'tibor berish zarur.

Birinchidan, sun'iy intellekt tomonidan berilgan barcha ma'lumotlarni mutlaq to'g'ri deb qabul qilish kerak emas. Ba'zan dasturlar tarjimada, grammatikada yoki kontekstda xatoga yo'l qo'yishi mumkin. Shu sababli o'qituvchi, darslik yoki ishonchli lug'at bilan tekshirish muhim.

Ikkinchidan, sun'iy intellektidan foydalanish o'quvchining mustaqil fikrlash qobiliyatini pasaytirmasligi kerak. Masalan, talaba har bir gapni sun'iy intellektga yozdirib qo'ymasdan, avvalo o'zi mustaqil fikrlashga harakat qilishi lozim. Uchinchidan, yangi so'zlarni faqat ilova orqali ko'rish yetarli emas. Ularni o'qish, yozish, eshitish va gapirishda ham qo'llash kerak.

Shuning uchun eng samarali usul – o'qituvchi + an'anaviy metodlar + sun'iy intellekt texnologiyalarining uyg'unligi hisoblanadi.

Til o'rganuvchi quyidagi oddiy rejadan foydalanishi mumkin:

- 1-bosqich. Kuniga 10 ta yangi so'z tanlash.
- 2-bosqich. Har bir so'zning ma'nosi, talaffuzi va grammatik xususiyatini o'rganish.
- 3-bosqich. Har bir so'z bilan kamida bitta gap tuzish.

4-bosqich. Yangi soʻzlarni sunʼiy intellekt yordamida dialogda ishlatish.

5-bosqich. Soʻzlarni ovoz chiqarib talaffuz qilish.

6-bosqich. Ertasi kuni oʻrganilgan soʻzlarni takrorlash.

7-bosqich. Bir necha kundan keyin kichik test ishlash.

8-bosqich. Bir hafta oxirida oʻrganilgan barcha soʻzlar yordamida kichik matn yoki hikoya yaratish.

Agar talaba bu jarayonni muntazam davom ettirsa, yangi soʻzlarni nafaqat tanib olish, balki faol nutqda ishlatish imkoniyati ham oshadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, sunʼiy intellekt asosidagi ilovalar bugungi kunda xorijiy tillarni oʻrganish jarayonini ancha qulay, qiziqarli va individual shaklga olib kelmoqda. Ayniqsa, yangi soʻzlarni oʻzlashtirishda sunʼiy intellekt texnologiyalaridan foydalanish oʻquvchiga koʻplab imkoniyatlarni taqdim etadi.

Sunʼiy intellekt yordamida oʻquvchi oʻz bilim darajasiga mos soʻzlarni tanlashi, ularni muntazam takrorlashi, gap va dialoglarda qoʻllashi, talaffuzini tekshirishi, xatolarini aniqlashi va oʻzining shaxsiy lugʻatini shakllantirishi mumkin. Eng muhimi, zamonaviy ilovalar yangi soʻzlarni oddiy yodlashdan koʻra, ularni kontekstda tushunish, takrorlash va amaliy nutqda qoʻllash imkonini beradi. Bu esa soʻzlarning uzoq vaqt xotirada saqlanishiga yordam beradi.

Bundan tashqari, gamifikatsiya elementlari oʻquvchining motivatsiyasini oshiradi. Ballar, darajalar, testlar va turli topshiriqlar til oʻrganish jarayonini qiziqarli mashgʻulotga aylantiradi.

Shu bilan birga, sunʼiy intellekt oʻqituvchining oʻrnini toʻliq egallamasligi, balki oʻqituvchining faoliyatini qoʻllab-quvvatlovchi vosita sifatida ishlatilishi maqsadga muvofiq. Oʻqituvchining tajribasi, metodik yondashuvi va pedagogik nazorati sunʼiy intellekt imkoniyatlari bilan birlashtirilganda yanada samarali natijaga erishish mumkin.

Kelajakda sunʼiy intellekt texnologiyalari yanada rivojlanishi bilan xorijiy til oʻrganish imkoniyatlari ham kengayib boradi. Har bir oʻquvchi oʻz bilim darajasi, qiziqishi va maqsadiga mos ravishda individual raqamli yordamchiga ega boʻlishi mumkin.

Demak, sunʼiy intellekt asosidagi ilovalar yangi soʻzlarni oʻzlashtirishda zamonaviy va samarali vositalardan biri boʻlib, ulardan toʻgʻri va maqsadli foydalanish xorijiy til oʻrganish jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nation, I. S. P. (2013). Learning Vocabulary in Another Language. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press
2. Schmitt, N., & Schmitt, D. (2020). Vocabulary in Language Teaching. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Yu, A., & Trainin, G. (2022). A meta-analysis examining technology-assisted L2 vocabulary learning. *ReCALL*, 34(2), 235–252.
4. Lin, C.-H., & Lin, H.-J. (2019). Digital technology for vocabulary learning in EFL: A meta-analysis. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 14(3), 1–25.
5. Ameen, F. (2026). Individual and group competitive digital gamification in ESL adult classrooms: A systematic review of effects on vocabulary retention, motivation, and engagement. *Smart Learning Environments*, 13, 22.
6. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>